

ISSN 2181-5291

PSIXOLOGIYA

ILMIY JURNAL

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

SCIENTIFIC JOURNAL

Maxsus son, № 2, 2020

www.psixologiyabuxdu.uz

The journal was registered with the certificate № 05-45 on February 25, 2011 at Bukhara Region Press and Information Administration of Uzbekistan Press and Information Agency

According to the resolution №201/3 as of December 26, 2013 of the Presidium of Supreme Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan the journal was included into the list of scientific journals in which scholarly articles on the scientific results of dissertations on Psychology must be published.

Address:

200100, Bukhara city,
K.Murtazoyev street, 16
Bukhara State University
Department of Psychology
Phone: 0(365) 221-29-73

The journal is published 4 times a year

Website: www.psixologiyabuxdu.uz
E-mail:
psixologiya_jurnali@umail.uz

Jurnal O'zbekiston Matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasida 2011- yil 25-fevral № 05-45-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2013-yil 26-dekabrda 201/3-sonli qarori bilan psixologiya fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari ilmiy natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan ilmiy jurnallar ro'yxatiga kiritilgan.

Tahririyat manzili:

200100, Buxoro shahri,
K.Murtazoyev ko'chasi, 16-uy
Buxoro davlat universiteti
Psixologiya kafedrası
Tel: 0(365) 221-29-73

Jurnal 1 yilda 4 marta chiqadi.

Website:
www.psixologiyabuxdu.uz
E-mail:
psixologiya_jurnali@umail.uz

Журнал зарегистрирован Бухарским областным управлением агентства печати и информации Республики Узбекистан. Свидетельство № 05-45 от 25.02.2011г.

Журнал включен в список обязательных выпусков ВАК при Кабинете Министров Республики Узбекистан на основании решения ВАК №201/3 от 26 декабря 2013 года для получения учёной степени доктора психологических наук.

Адрес:

город Бухара 200100,
улица М.Икбола, 11
Бухарский государственный университет
кафедра Психологии
тел: 0(365) 221-29-73

Журнал выходит 4 раза в год.

Website:
www.psixologiyabuxdu.uz
E-mail:
psixologiya_jurnali@umail.uz

Мундарижа / Содержание / Contents

3	Муסיнова Р.Ю.
	Структурно-функциональная модель креативной саморегуляции современного педагога
	Structural and functional model of creative self-regulation of a modern teacher
12	Аслонов И.Н.
	Психологический тренинг как средство преодоления барьеров общения в профессиональной сфере
	Psychological training as a means of overcoming communication barriers in the professional field
17	Қораева Ю.Х.
	Психологияда эгоизм муаммосининг тадқиқ этилиши
	The study of the problem of selfishness in psychology
21	Назаров А.М.
	Спортчиларда психологик муҳофазани шакллантириш усуллари
	Methods of formation of psychological protection in athletes
27	Абдуманнотов Э.А.
	Умумтаълим мактаблари ўқувчиларида экскурсия туризми воситасида ватанпарварлик туйғусини шакллантириш механизмларини такомиллаштиришнинг психологик шарт – шароитлари.
	The psychological conditions of developing the mechanisms of encouraging nationalistic sentiments among state schoolchildren by means of excursions to places of historical importance.
34	Алимарданова Р.Н.
	Оилада соғлом психологик муносабатларни таъминлашнинг муҳим омиллари
	Important factors in maintaining a healthy psychological relationship in the family
38	Бозоров З.А.
	Тиббиёт олийгоҳи талабаларида фуқаролик маданиятини ривожлантиришнинг психологик хусусиятлари
	Psychological features of the development of civic culture in medical students
44	Zaripov N.N.
	О'quvchilarga dasturlash tillarini o'qitishda o'yin texnologiyalaridan samarali foydalanishning psixologik imkoniyatlari
	Psychological possibilities of effective use of game technologies in teaching programming languages to students
50	Рўзиев М.Қ.
	Таълим жараёнида янги педагогик технологиялардан фойдаланишнинг психологик имкониятлари
	Psychological possibilities of using new pedagogical technologies in the educational process
53	Акрамов М.Р.
	Экологик онг ва ахлоқий тасаввурлар ўртасидаги ўзаро алоқанинг психологик асослари
	Psychological basis of the interaction between ecological consciousness and moral perceptions
56	Остонова Г.Р.
	Ўқувчилар томонидан санъат асарларини идрок ва тасаввур қилинишининг ўзига хос хусусиятлари
	Peculiarities of students' perception and imagination of works of art

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki, tajriba boshida yuqori darajada javob bergan o'quvchilar 27,1% ni tashkil qilgan bo'lsa, tajriba oxiriga kelib, 39,2 % gatarilganligini, o'rta darajada javob bergan o'quvchilar tajriba boshida 32,7% ni tashkil qilgan bo'lsa, tajriba oxiriga kelib, 45,3 % ga ko'tarilganligini, quyidarajada javob bergan o'quvchilar tajribaboshida 40,1% ni tashkil qilgan bo'lsa, tajriba oxiriga kelib, 15,4 % ga pasayganliginiko'rish mumkin.

Xulosa. Tajriba-sinov natijalarini shuni ko'rsatadiki, o'yin texnologiyalari orqali darsni olib borish o'quvchilarda darsni qiziqarli o'tishiga, mavzuni o'zlashtirishga va o'z ustida izlanishga undaydi. O'yin texnologiyalaridan foydalanib darsni olib borish guruhda hamma o'quvchilarni birdek nazorat qilish va o'zlashtirishi past bo'lgan o'quvchilarni darsga qiziqtirish mumkinligini ko'rsatadi. O'yin texnologiyalari o'quvchi ongida mavzuni to'liq mustahkamlashiga, undagi bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlanishiga, dasturlash tillariga mukammal o'rganishga, hayotda o'z o'rnini topishiga yordam beradi. Hozirgi internet va ijtimoiy tarmoqlar rivojlangan bir davrda o'quvchilar yoshlarni bo'sh vaqtini unumli o'tkazishga, internet olamidagi ijobiy axborotlardan foydalanishga o'rgatish lozim. Buning uchun avvalo, darsni sifatli va samaradorligini oshirish, ota-ona nazoratini kuchaytirish, hozirgi kun o'quvchisini qiziqtiruvchi dasturiy mahsulotlarni ishlab chiqish, dars jarayonida multimedia vositalaridan foydalanish o'quvchi yoshlarni to'liq bilim olishlariga sabab bo'ladi.

Adabiyotlar:

1. Ibragimov X., Abdullayeva SH. Pedagogika nazariyasi (darslik) – T.: «Fan va texnologiya» nashriyoti, 2008.– 288 b.
2. Isamitdinov S., Madg'ofurova D., Abdullayeva D., Mardonova H. "Psixologiya va pedagogika asoslari", o'quv qo'llanma –T.: «Fan va texnologiya» nashriyoti, 2014.–116 b.
3. Maxsudova M. "Muloqot psixologiyasi", o'quv qo'llanma – T.: «Turon-Iqbol» nashriyoti, 2006. –119 b.
4. Rahimqulov K. "Milliy harakatli o'yinlar", o'quv qo'llanma – T.: «Tafakkur-Bo'stoni» nashriyoti, 2012. – 144 b.

Рўзиев Мухтор Каюмович,

Бухоро давлат университети, немис ва француз тиллари кафедраси катта ўқитувчиси

ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ЯНГИ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФЙДАЛАНИШНИНГ ПСИХОЛОГИК ИМКОНЯТЛАРИ

Аннотация: Бу мақолада таълим жараёни даврларига мос дars ўтишида ўқувчиларнинг психик ҳолати тўғрисида сўз боради. Таълим жараёни даврлари педагогикада муҳим аҳамиятга эга. Шунга мос дars ўтганда ўқувчилардаги психик ҳолат турлича бўлади ва шунингдек ўқувчиларнинг идроки, тафаккури, хотираси тўғрисида сўз юритилади.

Калит сўзлар: таълим жараёни, таълим жараёни даврлари, ахборотлар тўплаш, ахборот манбаи, психологияда қизиқиш, ахборот тўплашнинг индуктив йўли, ахборот тўплашнинг дедуктив йўли, ахборот тўплашнинг аналитик (таҳлил йўли), идрок, тафаккур, хотира.

Аннотация: В данной статье говорится о психическом состоянии учеников в преподавании занятий в соответствии циклов процесса обучения. Циклы процесса обучения имеет большое значения в педагогике Соответственно этому в преподавании занятий психическое состояние учеников бывают разными, а также в статье говорится о разуме, мышлении, памяти учеников.

Ключевые слова: процесс образования, циклы процесса образования, сбор информации, источник информации, интерес в психологии, индуктивный метод накопление информации, дедуктивный метод накопление информации, аналитический метод накопление информации (метод анализа), разум, мышление, память.

Abstract: In this article was spoken about psychic position of students at the teaching periods of education process. The process of education is important in pedagogy. At the process of teaching according to their psychic position will be different, and here was discussed consciousness, imagination, memory of students.

Key words: the process of education, periods of the process of education, collect information, the source of information, to be interested in psychology, inductive method of collecting information, analytic method of collecting information, consciousness, imagination, memory.

Мавзунинг долзарблиги: Педагогик технологияда таълимнинг даврийлиги марказий муаммолардан бири ҳисобланади. Таълимнинг жараёни даврларини ўрганиш, уларни ажратиш мезонларини аниқлаш, бир даврдан кейингисини фарқлаш йўлларини ишлаб чиқиш, шубҳасиз, ўқув ишлари даврларини қатъий чегаралаш қатор ютуқларга олиб келади. Ҳар бир давр учун яроқли таълим воситаларини танлаш имконияти кенгайди. Даврдан даврга ўтган сари ўқувчилар ўтасидаги ворислик – ўзлаштирилган ва энди ўзлаштириладиган билимлар ўртасидаги алоқадорлик таъминланади, у ёки бу ўқув материални тўлиқ ўзлаштириш учун зарурий тақдорлаш чегараси аниқланади, таълимнинг оптимал кечиши-ҳаракати учун шарт-шароит яратилади.

Бу ўринда ўқувчиларга таълим тушунчасини моҳиятини, ўқув фаолияти ва мотивлари, ривожлантирувчи таълимнинг психологик асослари, дарс жараёнида ўқувчиларни бошқариш техника ва усуллари, компьютёрлашган таълимнинг психологик жиҳатлари тўғрисидаги билимларни ривожлантириш, уларга жамиятнинг келгуси ривожи ва таълимнинг ўзаро боғлиқлигини тушунтириш ва англашдан иборат.

Таълим жараёнинг дастлабки даври ўрганилаётган мавзу доирасида ахборотлар тўплаш билан характерланади. Ахборотлар тўплаш йўли билан онгда ўрганилаётган объект образи – тимсоли ҳосил қилинади. Бир кесма чизик устига сон-саноксиз нуқталарни жойлаштириш мумкин бўлганидек, ўқувчилар учун ахборот тўплаш йўллари ниҳоятда кўп. Ахборот тўплаш йўллари кўп бўлганидек, ўқувчилар учун ахборот манбалари анча топилади. Дарслик, кўшимча адабиётлар, матбуот, босма асосли таркатма материаллар, радио ва телевидение, ўқитувчи нутқи, бажариш учун қўйилган муаммо, ўқув топшириғи, мустақил ишлар, шунингдек, ўқувчиларнинг ўзаро мунозаралари, чайнворд ва крассвордлар мактаб ўқувчилари учун ахборот манбаи ҳисобланади. Ахборот тўплаш йўлларини умумлашган ҳолда уч гуруҳга бўлиш мумкин.

Ахборот тўплашнинг индуктив йўллари. Табиат, жамият, онгда амал қиладиган аниқ воқеа – ҳодисани ажратиш, уни атрофлича таҳлил қилиш, асосий белгиларини қайд этиш йўли билан уни тушунчаларда умумлаштириш йўлидир. Ахборот тўплашнинг бу йўлини ўқитувчининг изоҳ-тушунтириши, ўқувчиларнинг мустақил ишлари, шунингдек, олдинги икки усулнинг ўзаро комбинацияси-материалнинг қийин ва мураккаб қисмини ўқитувчининг тушунтириши, нисбатан осон материалларни ўқувчиларнинг ўзлари мустақил ўрганиши шаклида ташкил этилади.

Маълумки психологияда ўқувчиларнинг таълим жараёнидаги қизқишининг икки тури аниқланади. Биринчи бевосита, иккинчи билвосита. Ҳар бир ўқитувчи ўз ўқувчиларига ўз фанига нисбатан бевосита қизиқишни таркиб топишига ҳаракат қилади. Қизиқишлар орқали ўқувчиларда таълимга фаол муносабат намоён бўлади. Психологияда қизиқиш – бу шахснинг ўзи учун қимматли ёки ёқимли бўлган муайян нарса ёки ҳодисаларга муносабатидир. Қизиқишлар шахснинг муҳим ва индивидуал хусусиятларидан бири бўлиб ҳисобланади. Қизиқишлар ўқувчиларнинг ҳаётида катта рол ўйнайди. Юқорида айтилганидек мавзунинг ўқитувчи томонидан содда, аниқ ва раво тушунтириши ўқувчиларда мавзуга, фанга бўлган қизиқишлари янада ортади. Шунингдек ўқувчиларда мавзунинг, фаннинг кўимча, мустақил ўрганиш орқали қизиқишлари янада кучаяди.

Ахборот тўплашнинг дедуктив йўли. Аксеоматик ўқув предметлари (масалан, математика)ни ўқитиш жараёнида дедукция самарали саналади. Бу йўл билан олдинги мавзуларга оид ғоялар (қарқшлар, назариялар) хусусида ахборот берилади, кейин, тингланган, тасаввур қилинган ғоялар ўқув предметларига оид фактларда конкретлаштирилади, охирида шу ғоянинг инсон фаолиятидаги ўрни кўрсатилади. Ўрганилган билимларни ўқувчилар онгда тасаввур қилиш орқали, уларнинг тафаккури такомиллаша боради. Психолог Н.Д. Левсейевнинг фикрича ўқувчилар тафаккур тараққийси учун қўйидаги кўрсаткичлар мутлақо зарурдир: а) тафаккурнинг мустақиллиги, б) ўқув материалининг тез ва пухта ўзлаштирилиши, в) ақлий

топқирлик, г) муаммо моҳиятига чуқур кириб бориш, яъни муҳим аломатни номуҳимдан ажрата олиш, д) тафаккурнинг танқидийлиги. Ана шу фикрлар юқоридаги ахборот тўплашнинг дедуктив йўлига мос келади яъни ўқувчиларнинг ахборотларни тинглашлари, қабул қилиб олишлари туфайли ўқув материални тез ва пухта ўзлаштирадilar. Уларнинг тафаккури янада ривожланади. Шу ўринда ўқувчилар қандай ахборотларни тинглайдilar, қабул қилadilar, муҳим ёки номуҳимлиги катта аҳамиятга бўлади. Шунингдек ўқувчиларнинг топқирлигини алоҳида таъкидлаш керак. Масалан тестлар устида ишлаш мисол бўла олади. Тафаккурнинг танқидийлигида ўз-ўзидан танқид, баҳолаш, текшириш, назорат қилиш, гуруҳий мулоҳаза юритишларидир.

Ахборот тўплашнинг аналитик (таҳлил) ва синтетик (қайта қўшиш) йўли. Бу йўл билан ахборот тўпланганда ўрганилаётган объект хусусиятлари босқичларга ажратилади. Объект тўғрисидаги тушунча таҳлил қилиш ва қайта қўшиш йўли билан фаолиятга олиб кирилади. масалан 5 –синф она тили дарсида “От –сўз туркуми. “тўғрисида ўқувчиларда тушунча ҳосил қилиш жараёнини таҳлил қилайлик. Атрофимизни ўраб олган нарсаларнинг предмет деб аталиши, сўнгра предметни номини билдирган сўзларнинг от деб аталиши, кейин отларнинг ким, нима, сўроқларни олиши, уларнинг эгалик қўшимчари билан қўлланиши, келишиқ қўшимчалар билан турланиши фактларини таҳлил қилиш, хулосаларни умумлаштириш воситасида синтезлашади. Ўқувчиларда ўқув фаолити хусусиятлари ривожланади. Ўқув фаолияти инсон янги билимлар, кўникма ёки малакалар эгаллайдиган ёки мавжудларни ўзгартирадиган, ўз қобилиятларини ривожлантирадиган, такомиллаштирадиган жараёндир. Ўқув фаолити шундай фаолиятки, унда шахснинг психик жараёнлари шаклланади ва ривожланади, унинг асосида фаолиятлар вужудга келади. Ўқув фаолияти инсоннинг бутун ҳаёти давомида намоён бўладиган узлуксиз жараёндир.

Бу йўл орқали ўқувчиларда идрок этиш хусусиятлари ҳам ривожланади. Идрок – сезги органларига бевосита таъсир этиб турган нарса ва ҳодисаларнинг киши онгида бутунлигича акс этишидир. Ўқитувчи томонидан бирон мақсадни кўзлаган ҳолда ўқувчилар фаолитининг раҳбарлик қилиш жараёнида ўқувчиларнинг идроки ривожланади. Шунинг учун дарсда идрок ва кузатишнинг тўғри уюштирилиши катта аҳамиятга эга. Таълим жараёнида кузатишларни фаоллаштириш учун ўқувчини кузатилган ва идрок қилинган нарсаларини кейин гапириб бериш кераклиги тўғрисида огоҳлантиришнинг аҳамияти каттадир. Агар ўқувчи нимани кузатганда ва идрок қилганлиги ҳақиқ қийинчилик ҳисоб бериши лозим Таълим жараёни, таълим жараёни даврлари млигини олдиндан билса, у кузатиш ва идрок этиш жараёнида анча фаол бўлади.

Бу усул орқали ўқувчиларнинг хотирасини ривожлантиришда ижобий аҳамиятга эга. Хотира бу- доимий ва ўзгарувчан ҳолда сақланган маълумотларни ўзгаришидир. Хотира соҳасида қўйидаги асосий жараёнлар, эсда олиб қолиш, эсда сақлаш, эсга тушуриш ва унутиш бир – бирдан фарқ қилади.

Юқоридагилардан қўйидагича хулосалар чиқариш мумкин. Таълим жараёни даврларига мос дарс ўтишда ўқувчилар турли хил психологик ривожланиш хусусиятларига эга бўладilar. Тажрибали ва моҳир ўқитувчилар таълим бериш жараёнида ўқувчилардаги қобилиятни, идрокни, тафаккурни, хотирани, фаолиятини аниқ илғай оладilar ва шу аснода таълимни тўғри ташкил қила оладilar ва бошқара оладilar. Ҳозирги вақтда таълимни бошқариш долзарб муаммолардандир. Ўқитувчини моҳирона юқоридагиларга риоя қилган ҳолда дарс ўтиши таълимда кафолатланган натижага олиб келади. Таълимда кафолатланган натижа янги педагогик технологиянинг энг илғор мақсадидир.

Адабиётлар:

1. Розиков.О, Махмудов.М “О циклах процесса обучения.” Педагогик Маҳорат. 2002 й 2-сон. – 12-19.
2. Нишанова. З.Т. ва бошқалар. Ривожланиш психологияси. Педагогик психология. “Ўзбекистон файласуфлар миллий жамияти.”нашриёти. –Т. 2018 й. – 471 б.
3. Шамшетова. А.К. ва бошқалар. Умумий психология. – Т. Баркамол авлод файз медиа. 2018. – С. 64-65.

